

Віталіна Володимирівна АНТОЩЕНКОВА

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та маркетингу Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка
ORCID: 0000-0002-3963-6263
E-mail: vitalina.tiaxntusg@gmail.com

СУЧАСНИЙ СТАН МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВО В УКРАЇНІ

Антощенко, В. В. Сучасний стан молочного скотарства в Україні [Текст] / Віталіна Володимирівна Антощенко // Український журнал прикладної економіки. – 2020. – Том 5. – № 2. – С. 25–32. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. В статті досліджено сучасний стан і динаміку розвитку молочного скотарства в Україні як однієї із провідних галузей, призначення якої полягає у забезпеченні виробництва молока в обсягах, що відповідають нормам державної продовольчої безпеки й умовам розширення експортного потенціалу вітчизняної економіки. Незважаючи на те, що виробництво молока в Україні є прибутковим, це не нівелює негативні тенденції катастрофічного скорочення поголів'я корів і обсягів виробництва молока. Від рівня розвитку агропромислового комплексу, в тому числі молочного скотарства, залежать соціальна й продовольча стабільність економічної системи району, регіону та держави у цілому.

Метою даної роботи є оцінка стану молочного скотарства України, розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності виробництва та реалізації молока в сільськогосподарських підприємствах.

Методологія дослідження. У статті використано метод аналізу та синтезу, абстрактно-логічний (формування теоретичних узагальнень і висновків), економіко-математичний, статистичний, порівняння та узагальнення.

Результати. У статті проаналізовано виробництво молока та його структуру, поголів'я корів і їх структуру по категоріях господарств України за 1990-2019 роки; досліджено обсяг і структуру валової продукції сільського господарства за 1990-2019 роки (у постійних цінах 2016 р.); проведено групування сільськогосподарських підприємств в Україні за поголів'ям корів, що була в наявності на початок 2020 року; надано оцінку ефективності виробництва та реалізації молока в сільськогосподарських підприємствах України за 2005, 2010 та 2018 роки.

Висновки. Встановлено, що закупівельна ціна на молоко як у сільськогосподарських підприємств, так і у домогосподарств, яке поставляється на молокопереробні підприємства, майже в три рази нижча за кінцеву роздрібну ціну. Запропоновано підвищення економічної ефективності виробництва молока за рахунок вирішення протиріч між сільськогосподарськими виробниками та молокопереробними підприємствами, а також іншими суб'єктами агропромислового виробництва в процесі досягнення ними економічних інтересів в діяльності щодо забезпечення населення якісними молочними продуктами.

Ключові слова: агропромислове виробництво, галузь тваринництва, молочне скотарство, економічна ефективність, продуктивність, рентабельність.

CURRENT STATE OF DAIRY LIVESTOCK IN UKRAINE

Abstract

Introduction. The article examines the current state and dynamics of dairy farming in Ukraine as one of the leading industries. Its purpose is to ensure milk production amounts that meet the standards of state food security and conditions for expanding the export potential of the domestic economy. Despite the fact that milk production in Ukraine is profitable, it does not restrain the negative trends of catastrophic reduction of cows and milk production. The level of development of the agro-industrial complex, including dairy farming, depends on the social and food stability of the economic system of the district, region and the state as a whole.

The purpose of this work is to assess the state of dairy farming in Ukraine, the development of theoretical provisions and practical recommendations for improving the efficiency of production and sale of milk in agricultural enterprises.

Research methodology. The methods of analysis and synthesis, abstract-logical are used (formation of theoretical generalizations and conclusions), economic-mathematical, statistical, comparison and generalization.

Results. The milk production and its structure, the number of cows and their structure by categories of farms in Ukraine for 1990-2019; the volume and structure of gross agricultural output for 1990-2019 (at constant prices in 2016) were studied in the article. The grouping of agricultural enterprises in Ukraine by the number of cows, which was available at the beginning of 2020; an assessment of the efficiency of milk production and sales in agricultural enterprises of Ukraine for 2005, 2010 and 2018 have been provided.

Conclusions. It was found that the purchase price of milk, both from agricultural enterprises and from households supplied to milk processing enterprises, is almost three times lower than the final retail price. It is proposed to increase the economic efficiency of milk production by resolving the contradictions between agricultural and dairy enterprises, as well as other subjects of agro-industrial production in the process of achieving their economic interests in providing the population with quality dairy products.

Keywords: agro-industrial production, livestock industry, dairy farming, economic efficiency, productivity, profitability.

JEL classification: D24; O12; Q12

Вступ

Найважливіше завдання сільського господарства полягає в забезпеченні населення продовольством в достатній кількості та відповідної якості. Молочне скотарство є однією з найважливіших галузей тваринництва, оскільки забезпечує населення незамінними продуктами харчування. Підвищення економічної ефективності виробництва молока пов'язано з вирішенням протиріч між сільськогосподарськими й молокопереробними підприємствами, а також іншими суб'єктами молокопродуктового підкомплексу в процесі досягнення ними економічних інтересів і забезпеченні населення молочними продуктами необхідної якості та в потрібних обсягах.

Дослідженню стану розвитку молочного скотарства присвячено багато наукових праць українських вчених-аграрників: П.Т. Саблука і В.І. Бойка [1], В.Г. Андрійчука і І. С. Сас [2], Н.О. Аверчевої [3], Н.І. Шиян [4], В.С. Ніценка і Ю.І. Данька [5], А.С. Іванової [5], А.О. Петриченко [6], О.В. Копитко [7], О.М. Кравченко [8], О.М. Васильченка [10] та ін.

Не можливо не погодитися з думкою Аверчевої Н.О., яка вважає, що негативні процеси у скотарстві молочного напряму обумовлені такими чинниками: низький

рівень інвестиційної привабливості галузі через переважну збитковість господарств; висока капітало- і трудомісткість виробничих процесів; зростання цін на енергетичні та інші ресурси, які потребує галузь; необхідність відведення значних площ сільськогосподарських угідь під кормові культури, сінокоси і пасовища; недостатній обсяг державних дотацій для тваринництва, скасування спеціального режиму повернення ПДВ; непрозора політика держави щодо відкриття ринку землі [3, с. 30].

Як влучно зазначає Н.І. Шиян, розвиток галузі скотарства слід поєднувати із забезпеченням сталого розвитку сільських територій. Існуючий економічний механізм фактично унеможлиблює розвиток дрібних сімейних господарств [4, с. 43].

Звичайно є чимало програм сталого розвитку сільських територій і забезпечення економічних, соціальних і екологічних ініціатив територіальних громад, однак відсутність елементарного бажання щось змінювати, гальмує навіть самі перспективні ініціативи.

Досить влучною є думка Ніценко В.С. та Данько Ю.І., що для забезпечення економічної стійкості молокопродуктової підгалузі необхідно реалізувати низку заходів. Серед них: розвиток промислового молочного скотарства на противагу домінуванню дрібнотоварного виробництва [5, с. 15].

Актуальність і важливість цих питань і зумовили вибір предметно-об'єктної сфери та мети дослідження.

Мета дослідження

Метою даної статті є оцінка сучасного стану молочного скотарства України, розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій по підвищенню ефективності виробництва та реалізації молока в сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу досліджень

Молочне скотарство – одна з найважливіших продовольчо-безпекових галузей України, призначення якої полягає в забезпеченні виробництва молока в обсягах, які достатні для завантаження виробничих потужностей молокопереробних підприємств з подальшим виробництвом молочної продукції. Стан розвитку агропромислового комплексу, в тому числі і її важливої складової – галузі молочного скотарства, впливає на соціальну й економічну стабільність економічної системи. Здорова нація – запорука успішної економіки, а якісна сировина – основа виробництва корисних для здоров'я продуктів.

За даними FAO – 16% енергії людство отримує з їжі тваринного походження, зокрема молока. В даний же час в Україні споживання цього продукту є нижчим від медично-рекомендованих. В середньому українець споживає менше 200 кг молока та молочних продуктів за рік, при нормі у 380 кг. Становище галузі молочного тваринництва з кожним роком погіршується, а Україна, на жаль, все більше орієнтується на імпорт молочної продукції, вказуючи на неконкурентоспроможність національної молокопереробної галузі, яка не в змозі задовольнити потреби внутрішнього ринку. З кожним роком українська молочна галузь втрачає можливості і здатність конкурувати навіть на вітчизняному ринку молочної продукції. На жаль, забезпечення виробництва, яке повинно бути соціально-орієнтованим на зростання здорового суспільства та яке не приносить матеріальної вигоди, і більше того – капітало- і трудомістке, потребує фінансової підтримки й контролю, сучасному бізнесу просто не цікаве.

Молочне скотарство завжди займало вагому частку в обсягах і структурі валової продукції сільського господарства. За роки незалежності України поголів'я корів й обсяги виробництва молока значно скоротились. Питома вага виробництва продукції тваринництва в Україні у 2019 р. (табл. 1) становила 20,9%, порівняно з майже 50% у 1990 році. При цьому питома вага виробництва молока в загальній структурі валової продукції сільського господарства скоротилась за досліджуваний період з 10,7% до 6,3% і має тенденцію до поступового скорочення. Варто зауважити, що питома вага

виробництва молока в структурі валової продукції сільського господарства становила у 1990 році більше 20%, а отже скорочення становить більше ніж в 3 рази.

Таблиця 1. Обсяги та структура валової продукції сільського господарства за 1990-2019 роки (у постійних цінах 2016 р.)

Валова продукція	Роки					2019 у % до 2010 р.
	2010	2016	2017	2018	2019	
Всього, млн грн	467474,7	634433,1	620475,6	671294	680982,4	145,7
в т.ч. продукція тваринництва, млн грн	137828,4	139971,2	140318,6	141946,5	142276,8	103,2
питома вага продукції тваринництва, %	29,5	22,1	22,6	21,1	20,9	-8,6 в.п.
в т.ч. молоко, млн грн	50128,7	45131,5	44692,4	43902,5	42978	85,72
питома вага молока, %	10,7	7,1	7,2	6,5	6,3	-4,4 в.п.

Джерело: [11]

Молочне скотарство – одна з провідних галузей тваринництва України, призначення якої – забезпечення виробництва молочних продуктів в обсягах, які відповідають нормам державної продовольчої безпеки та розширення експортного потенціалу вітчизняної економіки.

Демографічна, економічна, політична ситуація з кожним роком лише погіршується і Україна вже не в змозі задовольнити навіть потреби внутрішнього ринку в багатьох видах стратегічної продукції, в тому числі молоці та молочних продуктах. Низька купівельна спроможність громадян вимагає від молокопереробних підприємств пристосовуватися до вимог внутрішнього ринку. Обсяги споживання молока й молочної продукції не забезпечують медично-рекомендовані норми споживання. Більшість молочних продуктів для великої частини українців вже стали просто недоступні. У табл. 2 наведено динаміку виробництва молока та поголів'я корів в Україні за період 1990-2019 роки.

Таблиця 2. Виробництво молока і його структура, поголів'я корів і їх структура по категоріях господарств України за 1990-2019 роки

Роки	Всі категорії господарств	У % до 1990р	У тому числі					питома вага, %
			с-г. підпр.	у% до 1990 р.	питома вага, %	госп. насел.	у% до 1990 р.	
Виробництво молока, тис тонн								
1990	24508,3	100,0	18634,1	100	76	5874,2	100	24
2000	12657,9	51,6	3668,7	19,7	29	8989,2	153	71
2010	11531,0	47,0	3047,9	16,3	26,4	8483,1	144,4	73,6
2015	10615,4	43,3	2669,2	14,3	25,1	7946,2	135,3	74,9
2016	10381,5	42,4	2705,6	14,5	26,1	7675,9	130,7	73,9
2017	10280,5	41,9	2765,7	14,8	26,9	7514,8	127,9	73,1
2018	10098,8	41,2	2760	14,8	27,3	7338,8	124,9	72,7
2019	9663,2	39,4	2728,6	14,6	28,2	6934,6	118,1	71,8
Чисельність поголів'я корів станом на кінець року, тис гол								
1990	8378,2	100	6191,6	100	73,9	2186,6	100	26,1
2000	4958,3	59,2	1851	29,9	37,3	3107,3	142,1	62,7
2010	2642,8	31,5	589,1	9,5	22,2	2053,7	93,9	77,8
2015	2166,6	25,9	505,1	8,2	23,3	1661,5	76,0	76,7
2016	2108,9	25,2	484,6	7,8	23,0	1624,3	74,3	77
2017	2017,8	24,1	466,6	7,5	23,1	1551,2	70,9	76,9
2018	1926,3	23,0	467,9	7,6	24,3	1458,4	66,7	75,7
2019	1788,5	21,3	438,6	7,1	24,5	1349,9	62,6	75,5

Джерело: [11]

За аналізований період (1990-2019 роки) в Україні поголів'я корів зменшилось в 4 рази і становило у 2019 році 1788,5 тис. гол. У сільгоспідприємствах поголів'я корів скоротилось аж на 82,9% порівняно з поголів'ям корів у 1990 році. При цьому 75,5% поголів'я корів утримується господарствами населення, хоча і поголів'я корів в підсобних господарствах за останні роки значно скоротилось і в 2019 році становить 1349,9 тис. гол

або майже 63% аналогічного показника 1990 року. Як наслідок, обсяги виробництва молока також зменшилися більше ніж в 2 рази і в 2019 році становили 9663,2 тис. т. І лише за рахунок зростання продуктивності корів більш ніж в 2 рази було дещо призупинено темпи падіння обсягів виробництва молока в Україні. Продуктивність корів в сільськогосподарських підприємствах за даними Державної служби статистики України дещо вища ніж в господарствах населення, які виробляють 72,7% молока.

Молочне скотарство є досить прибутковим, особливо якщо сільськогосподарські виробники знаходяться близько до переробних підприємств і сформована потужна сировинна зона. Молочна корова – це майже цілорічний дохід, або як говорять в господарствах – «живі» гроші. Якісне молоко наразі в Україні не потребує «реклами», воно вже має своїх потенційних покупців-молокопереробників. Навіть серед молокопереробних підприємств йде жорстка конкуренція за якісну сировину і вони готові платити «достойну» ціну. За роки незалежності України, поряд зі значним зниженням поголів'я корів в господарствах (майже в чотири рази), виробництво молока зменшилось значно менше – в 2,5 рази. Це відбулося в основному за рахунок зростання продуктивності корів майже в два рази (в 2019 р. – 4976 кг/гол.) (табл. 3). Особливого зростання продуктивності досягнуто в сільськогосподарських підприємствах (6101 кг/гол або більше ніж у 2,3 рази порівняно з 1990 роком), які мають значно більше технологічних можливостей для забезпечення умов ефективного молочного скотарства й виробництва молока високої якості.

Таблиця 3. Середній річний удій молока від однієї корови по Україні за 1990, 2000, 2015-2019 роки, кг

Показник	Роки							2019р. в % до 1990 р.
	1990	2000	2015	2016	2017	2018	2019	
Господарства всіх категорій	2675	2177	4644	4735	4820	4922	4976	186,0
Сільськогосподарські підприємства	2676	1469	5352	5643	6025	6190	6101	228,0
Господарства населення	2671	2875	4437	4473	4480	4559	4630	173,3

Джерело: [11]

Основною досконалою економічною відносин між суб'єктами молокопродуктового підкомплексу є виробничі відносини, побудовані на раціональному поєднанні форм суспільного поділу праці – спеціалізації, концентрації, кооперації, інтеграції з урахуванням науково обґрунтованого розміщення виробництва. Науковці Андрійчук В. Г. та Сас І. С. вказують: «Чим вищий рівень концентрації молочного скотарства, тим вищий рівень спеціалізації підприємства на продукції цієї галузі за однакових інших умов» [2, с. 90-91]. Спеціалізація, в першу чергу, залежить від рівня розвитку продуктивних сил. Чим вищий рівень їх розвитку, тим більше розділена й спеціалізована праця, і тим ефективніші економічні відносини між окремими галузями та виробництвами. Вужча спеціалізація дозволяє підприємствам зосередити господарські ресурси на виробництві одного чи декількох видів продукції та організувати виробництво його в більших масштабах. Спеціалізоване виробництво, як правило, є високоінтенсивним і ефективним, оскільки має відповідну матеріально-технічну базу, кадровий потенціал тощо [10, с.118]. В умовах ринку фундаментальними вимогами ефективної спеціалізації є повне використання природних і економічних умов, а також трудових ресурсів і навиків населення та забезпечення поєднання міжрегіонального розподілу праці та самозабезпечення регіонів продовольством і сільськогосподарською сировиною для промисловості. На жаль, на думку численних експертів, обсяги виробництва, переробки та споживання молока в Україні, на які посилаються статистичні дані, значно завищені. Програми підтримки та реформування молочного скотарства в Україні не діють саме через орієнтування не на реальні числа, а на статистику. Дані групування сільськогосподарських підприємств в Україні за поголів'ям корів, що була в наявності на початок 2020 року (табл. 4), показали, що 42,3% підприємств в Україні тримають від 100 до 499 корів.

Таблиця 4. Групування сільськогосподарських підприємств в Україні за поголів'ям корів, що була в наявності на початок 2020 року

Показники	Кількість підприємств		Кількість тварин	
	одиниць	у % до загальної кількості	одиниць	у % до загальної кількості
Підприємства	1894	100,0	438,6	100,0
з них мали, голів				
до 50	625	33,0	10,1	2,3
50 – 99	228	12,0	16,5	3,8
100 – 499	801	42,3	191,5	43,7
500 – 999	175	9,3	116,9	26,6
більше 1000	65	3,4	103,6	23,6

Джерело: [11]

Всього 3,4% сільськогосподарських підприємств утримують поголів'я більше 1000 корів. Отже, майже половина поголів'я корів утримується у 240 сільськогосподарських підприємствах, які становлять 12,7% від загальної кількості. Внутрішній ринок і загальна кон'юнктура молочного ринку формується під постійним тиском зовнішніх чинників. Різке зниження реальних доходів громадян, і, як наслідок, їх купівельної спроможності (особливо за останні роки), на фоні значного зростання споживчих цін призвело до зниження українцями споживання молока та молочних продуктів, особливо якісних. Стан аграрного виробництва насторожує і змушує не просто замислитися, але й рішуче діяти. Причому ці дії повинні бути результатом ефективної взаємодії державних органів влади, виробників, переробників, науковців і споживачів. Наразі сільськогосподарські виробники постійно знаходяться на етапі вибору більш прибуткового виробництва, затребуваного ринком, і, як правило, від цього найбільше страждає «неприбуткова» галузь тваринництва [9, с. 40].

Враховуючи невинне зростання населення світу, дефіцит якісного, натурального та смачного молока, значне збільшення попиту на молочну продукцію, яке проявляється у підвищенні споживання молока середньостатистичним жителем планети, виробляти молоко стає все більш вигідним. Однак, проблема ефективного функціонування молочного скотарства залишається надзвичайно складною, насамперед через те, що сільськогосподарські виробники молока (як підприємства, так і в більшій мірі господарства населення) залежать від переробників молока, які встановлюють занижку закупівельну ціну на молоко й диктують власні умови. Незважаючи на те, що і виробники молока, і переробники прагнуть, в першу чергу, максимізувати власний прибуток, основною їх метою залишається задоволення потреб населення у молоці і молочних продуктах в достатніх обсягах і відповідної якості.

Ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах в умовах ринку являє собою складну економічну категорію, обумовлену системою взаємопов'язаних і взаємозалежних технологічних, організаційних, соціально-економічних чинників, спрямованих на розв'язання суперечностей між суб'єктами молокопродуктового підкомплексу у процесі досягнення ними економічних інтересів в діяльності щодо забезпечення населення молоком і молочними продуктами відповідно до норм фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах і енергії. Ефективність виробництва та реалізації молока в Україні за 2005, 2010 та у 2018 році представлено в табл. 5. Проведений економічний аналіз діяльності сільськогосподарських підприємств України свідчить, що виробництво молока є прибутковим – рівень рентабельності у 2018 році становив 12,6%. За ряд років (2005-2018 рр.) відбулось значне зростання виробничої і повної собівартості одиниці продукції – більш ніж в чотири рази. Середня ціна реалізації продукції зросла в 6,7 рази, витрати на її виробництво та реалізацію – в 7,1 рази. У 2017 році рівень рентабельності виробництва молока становив 26,6%, а у 2019 році – 20,6%. Варто зауважити, що виробництво молока є одним з найприбутковіших видів сільськогосподарської продукції у 2019 році. Середня ціна реалізації молока у 2019 році становила 8198,2 грн/т [11].

Таблиця 5. Ефективність виробництва та реалізації молока в сільськогосподарських підприємствах України за 2005, 2010 і 2018 роки

Показники	1990*	2005 р.	2010 р.	2018 р.	2018 р. у % до 2005 р.
Поголів'я корів, тис. гол	6191,6	866,2	589,1	467,9	-2 рази
Вироблено продукції, тис. т	18634,1	2582,5	2216,6	2760,0	106,9
Середній річний удій молока, кг/гол	2941	2952	3975	5352	181,3
Реалізовано – всього (у перерахунку на молоко), тис. т	18023,0	2121,3	2004,1	2603,2	122,7
Виробнича собівартість всього, млн грн	6018,8	2146,3	4421,2	16881,6	+7,8 раз
в т. ч. 1 тонни, грн	323,0	831,1	1996,4	6116,5	+7,4 раз
Повна собівартість всього, млн грн	5922,4	1953,3	4588,2	17027,5	+8,7 раз
в т. ч. 1 тонни, грн	328,6	920,8	2289,4	6541,0	+7,1 раз
Середня ціна реалізації 1 т, грн	434,4	1126,9	2938,7	7602,4	+6,7 раз
Чистий дохід (виручка), млн грн	7829,2	2192,2	6008,5	19790,6	+9 раз
Прибуток (збиток), млн грн	1906,8	238,9	1420,3	1237,7	+5,2 рази
на 1 т молока	105,8	112,6	649,3	1061,4	+9,4 рази
Рівень товарності, %	96,7	82,1	90,4	94,3	+12,2 в.п.
Рівень рентабельності (збитковості), %	32,2	12,2	17,9	16,1	+3,9 в.п.

Джерело: [11]

Отже, аналізуючи сучасний стан молочного скотарства в Україні, можна впевнено говорити, що, незважаючи на складні взаємовідносини господарюючого суб'єкту з органами самоврядування та іншими суб'єктами, провина, як правило, за збиткове господарювання в цілому лежить на власнику та/або менеджменті. З точки зору автора, основними напрямками розвитку високоінтенсивного молочного скотарства є міцна кормова база, стабільність державної підтримки, добре налагоджена система ветеринарного обслуговування та необхідність удосконалення механізму управління прогресивною системою інтенсифікації виробництва молока на основі використання високопродуктивної безприв'язної системи утримання корів.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Підвищення економічної ефективності виробництва молока пов'язано з вирішенням протиріч між сільськогосподарськими та молокопереробними підприємствами, а також іншими суб'єктами молокопродуктового підкомплексу в процесі досягнення ними економічних інтересів і забезпечення населення молочними продуктами необхідної якості та в потрібних обсягах. Основою формування стійких взаємовигідних відносин між виробниками молока (як сільськогосподарськими підприємствами, так і господарствами населення) й молокопереробними підприємствами є створення молочних кластерів, що дозволяє забезпечити високу якість сировини та готової молочної продукції і вирішити проблему низької закупівельної ціни молока для господарств населення. Формування кластерів в молочному тваринництві, що функціонують на основі одночасної дії «конкуренції і кооперації» з урахуванням регіональних особливостей та інтенсифікації виробництва є перспективною формою розвитку молочного скотарства.

Список літератури

1. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні: монографія / за ред. П.Т. Саблука, В.І. Бойка. Київ: ННЦ ІАЕ, 2005. 340 с.
2. Андрійчук В. Г., Сас І. С. Концентрація в аграрній сфері економіки: проблемні аспекти: монографія. Київ: КНЕУ, 2017. 303 с.
3. Аверчева Н.О. Підвищення якості молока як основа конкурентоспроможності продукції на Європейському ринку. *Агросвіт*. 2019. №22. С. 19-30.
4. Шиян Н.І. Розвиток скотарства в Україні. *Економіка АПК*. 2016. №9. С. 38-43.

5. Ніценко В.С., Данько Ю.І. Розвиток виробництва молока в Україні та економічна стійкість молокопродуктового підкомплексу. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 4. С. 8-15.
6. Іванова А.С. Молочне скотарство: сучасний стан та проблеми вирішення. *Агросвіт*. 2017. №22. С. 57- 62.
7. Петриченко О.А. Аналіз тенденцій розвитку галузі молочного скотарства в ланці молокопродуктового ланцюга. *Економіка АПК*. 2018. №5. С. 33-40.
8. Антощенкова В.В., Копитко О.В. Державне регулювання і підтримка молочної галузі в умовах євроінтеграції. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Сер. Економічні науки*. 2018. Вип.4. С.201-210.
9. Антощенкова В.В., Кравченко О.М. Економічна ефективність виробництва та реалізації молока в Україні. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. Харків: ХНТУСГ, 2016. №3. С. 39-44.
10. Васильченко О. М. Економічна ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах. *Економічний аналіз: зб. наук. праць / редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2018. Том 28. № 2. С. 110-118.*
11. Офіційний веб-сайт Держкомстату України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Список літератури

1. *Ekonomika vy`robny`chtva moloka i molochnoyi produkciyi v Ukrayini*. [Economics of milk and dairy production in Ukraine]. (2005). in Sabluk, P. T., Boiko, V. I. (ed.). NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.
2. Andrijchuk, V. G. and Sas, I. S. (2017). *Koncentraciya v agrarnij sferi ekonomiky` : problemni aspekty`*. [Concentration in the agricultural sector of the economy: problematic aspects]. Kyiv: KNEU. Ukraine.
3. Avercheva, N. O. (2019). «Improving the quality of milk as a basis for product competitiveness in the European market». *Ahrosvit*. no. 22, pp. 19-30.
4. Shyian, N. I., (2016). «Development of cattle breeding in Ukraine». *Ekonomika APK*. no. 9, pp. 38-43.
5. Nitsenko, V.S. and Danko, Yu.I. (2019). «Development of milk production in Ukraine and economic stability of the dairy subcomplex». *Ukrayins`kyj zhurnal pry`kladnoyi ekonomiky`*.vol.4. pp.8-15.
6. Ivanova, A. S., (2017). «Dairy farming: current status and problems to be solved», *Ahrosvit*, no. 22, pp. 57-62.
7. Petry`chenko, O.A., (2018). «Analysis of trends in the dairy industry in the dairy production chain». *Ekonomika APK*. no. 5, pp. 33-40.
8. Antoshchenkova, V.V. and Kopytko, O.V. (2019). «State regulation and support of the dairy industry in the context of European integration». *Visnyk Harkivs`kogo nacional`nogo agrarnogo universytetu im. V.V.Dokuchajeva. Ekonomichni nauky*. Kharkov.: KhNAU. Issue4. pp. 201-210.
9. Antoshhenkova, V. V. and Kravchenko, O.M. (2016). «Economic efficiency of milk production and sales in Ukraine». *Actual problems of innovative economy*. no.3. pp. 39-44.
10. Vasy`l`chenko, O. M. (2018). *Ekonomichna efekty`vnist` vy`robny`chtva moloka v sil`s`kogospodars`ky`x pidpry`yemstvax*. [Economic efficiency of milk production in agricultural enterprises]. *Ekonomichny`j analiz: zb. nauk. pracz`* [Economic analysis: a collection of scientific works]. In Yaroshhuk O. V. (ed.). vol. 28. pp. 110-118. «Ekonomichna dumka». Ternopil. Ukraine.
11. Oficijnyj veb-sajt Derzhkomstatu Ukrai`ny. [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2020 р.